

Principi suočavanja sa prošlošću

**Princip: Javni diskurs o suočavanju sa prošlošću (SsP)
mora biti zasnovan na dokazima**

Studija slučaja

Principi suočavanja sa prošlošću

Principi suočavanja sa prošlošću je građanska inicijativa, koju promoviše neformalna koalicija sastavljena od 4 organizacije i jedne stručnjakinje: Fond za humanitarno pravo Kosovo, Kosovski centar za rehabilitaciju preživelih torture, Integra, Inicijativa mladih za ljudska prava i Nora Ahmetaj. Grupa je pokrenula ovu zajedničku inicijativu kako bi izradila i usvojila niz principa koji će informisati i usmeriti političke aktore i javnost, o tome kako postupati sa žrtvama, preživelim, bolnom prošlošću i istorijskim narativima. Inicijativa ima za cilj da predupredi štetan diskurs i radnje u vezi sa nasleđem sukoba i poslužiće kao referentni dokument, gde svako ko prekrši svoje principe, za to treba da snosi moralnu odgovornost. Stoga je cilj da se primene ovi principi i da se ispoštuju vrednosti i osećanja koja oni oličavaju, kako bi se osiguralo da žrtve i preživeli ne budu oštećeni i da postupci suočavanja s prošlošću doprinesu procesu pomirenja.¹ Sada kada su principi osmišljeni i organizovani, kao i dobro objašnjeni, od ključne je važnosti da budu predstavljeni široj javnosti i pravilno promovisani. Verujemo da je jedan od načina da učinimo da ljudi shvate važnost principa da govorimo o šteti, posledicama i bolu koji mogu biti naneti situacijama kada su ovi principi prekršeni. S tim u vezi će koalicija objaviti par analiza koje će prirediti Fond za humanitarno pravo Kosovo (FHPK), u nastojanju da predstavimo konkretne primere iz prošlosti, u kojima su principi pravilno korišćeni ili čak i zloupotrebjeni. Jedan od ovih principa je „Javni diskurs o suočavanju sa prošlošću (SsP) mora biti zasnovan na dokazima“.

Javni diskurs o SsP mora biti zasnovan na dokazima

Javni diskurs koji se koristi u kontekstu Suočavanja sa prošlošću trebalo bi da se zasniva isključivo na proverenim dokazima i informacijama. Svaka lažna tvrdnja ili pretpostavka ili lažna vest mogu ozbiljno oštetiti napore da se tačno shvati ono što se dogodilo u prošlosti. Ovo može dovesti do pogrešnog tumačenja prošlosti, poricanja zločina ili neosnovanih optužbi. Takođe će dodatno pogoršati tenzije i negativna osećanja između pripadnika jedne zajednice ili između različitih zajednica. Shodno tome, informacije koje se odnose na konflikt, posebno žrtve i štetu, treba proveriti pre objavljivanja.

Javni diskurs

Diskurs predstavlja zajednički, strukturirani način govora, razmišljanja, tumačenja i predstavljanja stvari u svetu. Javni diskurs podrazumeva diskusiju pojedinaca o pitanjima sa kojima se suočava njihova zajednica, u cilju pronalaženja zajedničkog jezika, što podrazumeva govore, publikacije i druge izjave date zarad javnog dobra.² Cilj je istog da traga za pravim odgovorima na javna pitanja, kako bi država i pojedinci mogli svoje postupke usmeravati što je više moguće vođeni pravdom i zajedničkim dobrom ljudi i istovremeno pomiriti interese građana unutar zajednice.

Kao deo cilja ovog projekta, a posebno ovog principa, FHPK je preuzeo obavezu sprovođenja studije slučaja o objavljivanju jedne fotografije od strane jedne poslanice Skupštine Kosova, koja je tvrdila da fotografija prikazuje scenu silovanja jedne žene sa Kosova, od strane srpskih snaga tokom poslednjeg rata na Kosovu. Ovaj slučaj najbolje objašnjava potrebu za uspostavljanjem i poštovanjem principa „Javni diskurs o suočavanju sa prošlošću mora biti zasnovan na dokazima“.

¹ Principi SRB (yih-r-ks.org)

² Dialogue and Discourse, [Dialogue and Discourse Resource Page – Southern New England \(compact.org\)](http://DialogueandDiscourseResourcePage-SouthernNewEngland(compact.org))

Objavlјivanje fotografije u Skupštini

Dana 16. maja 2019. godine, tokom sednice održane u Skupštini Kosova, jedna poslanica Skupštine pojavila se pred novinarima sa fotografijom koja je, prema njenim rečima, bila dokaz zločina počinjenih tokom poslednjeg rata na Kosovu. Fotografija teškog sadržaja, prikazivala je scenu silovanja, na kojoj se videla žena, koju je silovalo nekoliko osoba, u prisustvu članova njene porodice. Prema rečima poslanice, ovo delo počinili su srpski vojnici, koji su naterali članove porodice žrtve da gledaju čin silovanja. Poslanica je rekla da je fotografiju dobila od jednog aktiviste za ljudska prava, odnosno od Saveta za zaštitu ljudskih prava i sloboda (KMDLNJ), 2003. godine. U izjavama za medije, odnosno u intervjuu za KosovaPress, rekla je da je žena sa fotografije još uvek živa i da sada ima 50 godina, dok je u vreme silovanja imala 35 godina. Poslanica je tvrdila da je ova fotografija pronađena na foto-aparatu jednog srpskog vojnika koji je pronađen ubijen i da su UNMIK i EULEX bili upoznati sa ovim slučajem.³ A u uključenju uživo neposredno nakon objavlјivanja fotografije, za Info Magazin - Klan Kosova, ista je izjavila da je kontaktirala porodicu i dobila dozvolu za objavlјivanje fotografije.

Međutim, nekoliko sati nakon objavlјivanja, različiti mediji i portali posvedočili su da ista fotografija kruži stranim internet stranicama a o tome je pisao i portal Kallxo.com objašnjavajući da se nakon pretrage za fotografijom na Guglu pojavljuje internet stranica koja ima uglavnom pornografski sadržaj. Međutim, ona se takođe nalazi i na nekoliko drugih stranica gde se opisuje kao zločin koji su američki vojnici počinili nad Iračankama.⁴ Nekoliko drugih portala takođe je objavilo približno isto, uključujući Telegraf, čiji je jedan klik na Guglu ukazao na sumnje da fotografija koju je otkrila poslanica nema nikakve veze sa poslednjim ratom na Kosovu.⁵

Iako su mediji izneli dokaze koji osporavaju autentičnost fotografije, poslanica je, u uključenju uživo na RTV Dukagjini, izjavila da je fotografiju objavila i ranije, jednom na međunarodnoj konferenciji održanoj u Vladi Kosova, čije snimanje nije bilo dozvoljeno i jednom na jednoj konferenciji održanoj u restoranu Dit 'e Nat'. Po njoj je fotografija autentična i istu je dobila od porodice i od verodostojne institucije. U vezi sa izvorom i mestom događaja, rekla je da će razgovarati sa tužiteljkom, sa kojom je već stupila u kontakt. Rekla je da je fotografiju objavila baš sada, jer je prevladavala atmosfera u kojoj se moglo razgovarati i jer je bio pravi trenutak da njom posvedoči o genocidu, imajući u vidu da su se svi oglasili kada je govorila o ovom pitanju u drugim prilikama. Ona je negirala da je fotografija preuzeta sa interneta, dodajući: „Uopšte ne mislim da je to tačno i nikada ne mogu da verujem. Javnost postaje žrtva onih koji to žele da poreknu, a ja ostajem pri istini i Specijalno tužilaštvo će to dokazati.“ A u drugoj izjavi na televiziji T7, večeri 16. maja, ponovo je izjavila da poznaje žrtvu, takođe i da je dobila njenu dozvolu za objavlјivanje, i negirala je činjenicu da fotografija potiče sa internet stranice za odrasle.

Specijalno tužilaštvo Republike Kosovo je istog dana putem svog portparola objavilo saopštenje upućeno medijima, u kome je izjavilo da će otvoriti istragu i pozvati poslanicu da pruži informacije o žrtvi, za koju je navela da je živa, kao i da im preda sve fotografije i dokaze koje je tvrdila da ima u svom posedu. Saopštenje je navodilo da je, tek nakon objavlјivanja fotografije od strane poslanice, tužilaštvo upoznato o postojanju ovih dokaza, jer do tada nije bilo podataka o takvoj fotografiji, ni od strane poslanice ni od bilo koga drugog. Istovremeno, tužilaštvo je pozvalo sve osobe koje poseduju dokaze koji bi mogli biti od važnosti za identifikaciju potencijalnih počinilaca krivičnih dela u vezi sa ratnim zločinima, da ih predaju Specijalnom tužilaštvu, imajući u vidu da dokazi i iskazi moraju biti predati Tužilaštvu i policiji, a ne putem medija i parlamentarnih sednica.⁶

Sutradan, u svom razgovoru u Specijalnom tužilaštvu, poslanica daje kontradiktorne izjave u odnosu na dan ranije, što je potvrdila i predmetna tužiteljka u saopštenju za javnost objavlјenom neposredno nakon razgovora.⁷ Poslanica je u tužilaštvu izjavila je da je ovu fotografiju imala u svom posedu od 2003. godine, kada je bila i predsednica skupštinskog Odbora za nestala lica. Kao predsednica Odbora, primila je telefonski poziv od jednog aktiviste KMDLNJ-a iz Đakovice,

³ Brovina predstavlja dokaze o silovanju jedne žene naočigled njene porodice (online video), KosovaPress, 16. maj 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=tQYTFYwnNx8>

⁴ Kallxo.com, 16.05.2019, <https://kallxo.com/shkurt/fotografia-qe-e-publikoi-flora-brovina-gjendet-e-publikuar-ne-faqe-te-huaja-online/>

⁵ Telegraf.com, 16.05.2019, <https://telegraf.com/fotografia-qe-u-publikua-nga-deputetja-flora-brovina-nuk-eshte-e-luftes-se-kosoves-foto/>

⁶ Tužilaštvo pokreće istragu o fotografiji koju je objavila Flora Brovina, (online video), RTK, 16. maj 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=gh1L4t7qtM>

⁷ Tužiteljka govori o slučaju fotografije Flore Brovine, (online video), KosovaPress, 17. maj 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=0f7zq3TKfdo&t=277s>

čijeg se imena ne seća, koji joj je rekao da je pronašao fotografiju na foto-aparatu jednog ubijenog srpskog vojnika. Aktivista joj je rekao da može koristiti fotografiju i da je moguće da je ovaj zločin počinjen u jednom mestu u selima između Đakovice i Dečana. Zatvoren koverat sa fotografijom joj je donela potpredsednica Odbora, Mevlyde Saraçi, koji su zajedno otvorile. Prema rečima poslanice, ista je bila upoznata sa slučajem i rekla joj je da je žena na slici imala 35 godina. Ove reči poslanice bile su u protivurečnosti sa izjavom koju je dala prethodnog dana, rekavši da ne zna ko je žrtva i da nije lično dobila saglasnost žrtve i njene porodice za objavljivanje fotografije. Na pitanje kako komentariše neke navode da je fotografija možda nastala u Iraku, poslanica je rekla da je šokirana time, jer nikada nije ni pomislila da je iko može prevariti i doneti joj takav dokument.⁸

Istog dana, nakon razgovora, ona se javno obratila novinarima i izvinila se građanima, posebno silovanim ženama i njihovim porodicama, na uznemirenosti koju je kod njih izazvala ovom fotografijom. Ona je u nastavku izjavila da je i dalje bila pri svojoj izjavi od dan ranije u vezi sa načinom na koji je dobila fotografiju, tako što ju je kontaktirao aktivista KMDL NJ-a, dok joj je koverat lično donela bivša poslanica i potpredsednica skupštinskog Odbora za nestala lica, Mevlyde Saraçi.⁹

Potonja je na konferenciji za štampu, koju je održala nekoliko sati nakon izjave poslanice, demantovala da joj je predala koverat sa fotografijom i tvrdila da nikada nije bila potpredsednica ovog Odbora. Rekla je da je njeno ime zloupotrebjeno, te da je primorana da deluje preko pravosuđa i da će podneti tužbu za klevetu protiv poslanice, svim zakonskim putevima. Između ostalog je rekla da privatno nijedan dokumenat nije donela u Skupštinu, a sva službena dokumenta nalaze se u posedu Skupštine Kosova i mogu se proveriti.¹⁰

Prema rečima specijalne tužiteljke, zadužene za istragu ovog predmeta, u intervjuu datom za Kallxo.com, fotografija je morala biti podvrgnuta veštačenju, kako bi se napravila uporedba između predstavljene fotografije i one objavljene na internetu. Fotografija je poslata na veštačenje Kosovskoj forenzičkoj agenciji, koja je kasnije konstatovala da se fotografija koju je predstavila poslanica ne odnosi na poslednji rat na Kosovu.¹¹

Posledice koje je objavljivanje fotografije izazvalo

Objavljivanje ove fotografije izazvalo je brojne reakcije javnih ličnosti, građana i žrtava seksualnog nasilja na Kosovu. Prvobitno su bili protiv objavljivanja fotografije i tražili su da se ukloni iz medija, ne dovodeći u pitanje njenu autentičnost. Reakcije su pristigle od velikog broja javnih ličnosti, koje su dale izjave istog dana kada je fotografija objavljena.

Izjavu u vezi sa ovim događajem dao je i tadašnji premijer, Ramush Haradinaj, koji je ukazao na činjenicu da su sva lica koja su negirala ratne zločine udaljena iz državnih institucija, a štaviše svi koji su počinili te zločine, zaslužuju da budu u zatvoru, ko god i gde god bili.¹²

Bivša predsednica Atifete Jahjaga, izrazila je veliki revolt objavom na društvenoj mreži Fejsbuk. Prema njenim rečima, takav postupak bio je neetički, nezakonit i nehuman i da „Objavljivanje te fotografije ponovo traumatizuje žrtvu i sve preživeli seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu i obeshrabruje preživeli da istupe sa istinom o zločinu koji je počinjen nad njihovim telom“. Takođe je uputila apel medijima da uklone fotografiju sa svojih stranica na internetu i pravosudnim institucijama da se pozabave ovim pitanjem i preduzmu adekvatne radnje, u skladu sa zakonom.

Dok je u saopštenju Kosovskog centra za rehabilitaciju preživelih torture izveštavano o velikom broju telefonskih poziva i reakcija koje su primili od žrtava i preživelih seksualnog nasilja na Kosovu tokom konflikta, usled objavljivanja fotografije. „Preživeli seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu bili su izuzetno uznemireni i ogorčeni objavljivanjem ovih prizora”.¹³ Istovremeno, je ovaj centar uputio apel da se ukloni fotografija a po njihovim rečima, prikazivanje ovih slika u javnosti najmanje je od pomoći preživelim seksualnog nasilja tokom rata i njihovim porodicama.

⁸ Kakav iskaz je dala Flora Brovina u tužilaštvu? (online video), Klan Kosova, 17. maj 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=caiQNL-g54U>

⁹ Flora Brovina promenila izjavu o fotografiji, (online video), Klan Kosova, 17. maj 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=Gv8Akoz2Ww>

¹⁰ Mevlyde Saraçi, održava konferenciju za medije u vezi sa izjavom poslanice, (online video), Arbresh.info, 17. maj 2019,

<https://www.youtube.com/watch?v=PTZA5kgtH3A>

¹¹ Kallxo.com, 05. jun 2019, <https://kallxo.com/shkurt/konfirmon-prokuroria-fotoja-e-flora-brovines-nga-interneti/>

¹² Tužilaštvo pokreće istragu o fotografiji koju je objavila Flora Brovina, (online video), RTK, 16. maj 2019, <https://www.youtube.com/watch?v=gh1L4t7qtM>

¹³ Kallxo.com, 16. maj 2019, <https://kallxo.com/shkurt/qrmt-reagon-ndaj-publikimit-te-fotografise-per-dhunen-seksuale/>

A u intervjuu koji je FHPK realizovao sa predstavnikom ovog Centra, istaknuto je da su „sami preživeli bili tužni i zbunjeni, videvši ovo kao napad i oživljavanje traume. Do ovoga je došlo upravo u vreme kada je vođena kampanja za borbu protiv stigmatizacije koja okružuje preživlele i podsticanje preživelih da se prijave za priznavanje njihovog statusa. Neposredni efekat ovoga bilo je oklevanje preživelih da se prijave za ovaj status.“

Poslanica Mimoza Kusari-Lila je izjavila da je neko podstakao poslanicu na ovu grešku, dodajući „večeras su žrtve još jednom silovane“.

Na ovaj razvoj događaja reagovala je i britanska ambasada na Kosovu, koja je u objavi na svom nalogu na društvenoj mreži Tviter rekla da je važno da navode o teškim zločinima tokom konflikta istraže nadležne institucije, pre svega davanjem prioriteta pravdi i podršci preživelim, žrtvama i porodicama, u skladu sa vladavinom zakona, a ne političkim oportunitizmom.

Postupak poslanice i posledična neprofesionalna reakcija nekih medija uznemirili su žrtve i ugrozili bezbednost u oblastima sa srpskom većinom. O slučaju su izveštavali strani mediji, a naširoko su pisali i srpski mediji, koji su takođe koristili naslove koji su bili mnogo senzacionalniji. Na srpskoj televiziji B92 naslov je glasio: „Pristina koristi fotografije sa iračkog porno sajta da optuži Srbe za seksualna silovanja“.¹⁴ Prema Kossev.info, vest da je fotografija koju je poslanica otkrila uzeta iz pornografskog filma, uznemirila je ne samo javnost na Kosovu, već i šire.¹⁵ U vezi sa ovom sumnjom o objavljenju fotografiji izveštavali su i francuski mediji, gde naslov kaže da je aktivistkinja za prava žena pokazala fotografiju kako bi osudila srpska silovanja, ali se veruje da je fotografija zapravo iz Iraka.¹⁶

Reakcije građana na objavljivanje

Konstantno medijsko izveštavanje tih dana uticalo je i na građane koji su svoje nezadovoljstvo izrazili putem društvenih mreža. Između ostalog, zahtevali su odgovornost za događaj, pošto je velika većina njih pogođena starim ranama, koje su godinama pokušavali da zacele.

Nezadovoljstva građana izneta su uglavnom komentarima ili raznim objavama na društvenim mrežama, kako u trenutku objavljivanja fotografije, tako i nakon što se poslanica pojavila na konferenciji za novinare i javno se izvinila. Bili su frustrirani činjenicom da je poslanica realno imala brojne prilike da ispriča takav događaj, a ne da čeka da se o njemu izjasni 20 godina nakon rata. Jedan građanin je rekao „ako je poslanica imala fotografiju već 20 godina i nije uradila ništa, zar nije i ona deo ovog zločina? Na neki način, ona je skrivala činjenice za rasvetljavanje zločina“. Takođe su sve ovo komentarisali uvredljivim i ponižavajućim rečima, upravo zbog činjenice da nije proverila ove informacije i da je građane traumatizovala neistinitim podacima, posebno kada je reč o tako delikatnoj temi. Neki od njih su rekli da to nanosi veliku štetu žrtvama i njihovim porodicama. Stoga, za primer uzimamo dvojicu građana koji su izrazili svoje ogorčenje. Jedan od njih rekao je da je „poslanica besramno pokušala da zloupotrebi kauzu žrtava seksualnog nasilja tokom rata za sebične, političke svrhe“. Drugi građanin je spomenuo široke društvene posledice objavljivanja istog. „Kosovo je juče bilo meta kampanje dezinformisanja, čiji je cilj bilo podrivanje napora da se zatraži pravda za žrtve rata, podsticanje etničkih tenzija, ili oboje. Falsifikovanu fotografiju korišćenu u Iraku za navodna silovanja od strane američkih vojnika, upotrebila je jedna kosovska poslanica, a da pre toga nije proverila njen izvor.“

I srpski građani su takođe reagovali na objavljivanje fotografije, u pokušaju da se zločin na njoj predstavi kao zločin koji su počinile srpske snage. Predstavnica jedne nevladine organizacije iz Severne Mitrovice, sa kojom je FHPK razgovarao, izjavila je da je objavljivanje fotografije od strane poslanice i neprofesionalno izveštavanje medija na Kosovu nesumnjivo izazvalo srdžbu i zabrinutost. Ona je dodala da im je objavljivanje takođe dalo priliku da poreknu i dovedu u pitanje sve nasilne zločine koji su se desili u poslednjem ratu na Kosovu, navodima da su dokazi protiv srpskih policajaca, vojske ili paravojnih grupa uglavnom izmišljeni. Ovo najbolje ilustruje primer srpskog građanina koji je napisano na Tviteru „lažima su ukrali jedan deo Srbije. Čekajte i istina će izaći na videlo!“

¹⁴ B92.net, 17. maj 2019, https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2019&mm=05&dd=17&nav_id=106854

¹⁵ KoSev.info, 17. maj 2019, <https://kossev.info/pristina-resolution-on-genocide-a-photograph-and-media/>

¹⁶ Flora Brovina, *militante kosovare des droits des femmes, exhibe une photo pour condamner les viols serbes : en réalité il s'agirait d'une photo d'Irak - Fdesouche*

U znak revolta, 20. maja 2019. godine, organizovana je protestna šetnja organizacija koje zastupaju preživjele seksualnog nasilje tokom rata na Kosovu. Njima se pridružio veliki broj građana, kao i brojne javne ličnosti. Cilj je bio da se zahteva dostojanstveno postupanje prema svim preživjelim i žrtvama seksualnog nasilja tokom rata na Kosovu, a takođe je tražena i ostavka i preduzimanje zakonskih mera protiv poslanice koja je objavila ovu fotografiju.

Zaključci i preporuke

Iz ove analize možemo zaključiti da je princip „Javni diskurs o SsP-u mora biti zasnovan na dokazima“, od posebne važnosti i mora se strogo poštovati. Kao što se može videti iz analize, nepoštovanje istog bez ikakve sumnje utiče pre svega na žrtve i njihove porodice. Takođe, može izazvati nezadovoljstvo u društvu u celosti. Ono, sa druge strane, doprinosi pogoršanju međuetničkih odnosa, kako na teritoriji Kosova, tako i šire. Zapravo, slični slučajevi objavljivanja i stvaranja diskursa koji nije zasnovan na dokazima dogodili su se i, i dalje se dešavaju na Kosovu, kada je reč o događajima iz poslednjeg rata.

Da bi ubuduće bilo što manje takvih slučajeva, pre svega preporučujemo da se „Principi suočavanja sa prošlošću“¹⁷ poštuju i da ih usvoje svi politički i javni akteri koji se bave prošlošću.

Takođe, preporučujemo svim nosiocima javnih funkcija i medijima da pre objavljivanja provere podatke koji se tiču prošlosti.

Istovremeno, svako ko tvrdi da poseduje značajne dokaze ili informacije u vezi sa ratnim zločinom, dužan je da ih dostavi nadležnim organima, odnosno tužilaštvu ili policiji, bez prethodnog objavljivanja, Upravo time će se sprečiti da se oštete dokazi o potencijalnim krivičnim postupcima i omogućiće da se zaštite žrtve.

Ovaj projekat se realizuje uz podršku švajcarske ambasade na Kosovu i britanske ambasade u Prištini, putem Programa Ujedinjenih nacija za razvoj (UNDP) na Kosovu, a sadržaj ove analize ne odražava nužno njihova gledišta.

¹⁷ [Principi SRB \(vjhr-ks.org\)](http://PrincipiSRB.vjhr-ks.org)

 @dwpkosovo

 @dwpkosovo

 @dwpkosovo

 dwpkosovo